

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

ในปัจจุบันนี้ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมนับว่าทวีความรุนแรงมากขึ้นเป็นลำดับ ตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น และการขยายตัวของเมืองทางด้านต่างๆ เช่น ทางด้านเศรษฐกิจ ทางด้านสังคม ทางด้านเทคโนโลยี เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อปัญหามลพิษด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านคุณภาพน้ำ คุณภาพอากาศ ขยะมูลฝอย และอื่นๆ โดยสิ่งเหล่านี้ในระยะยาวจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยประชาชน รวมทั้งก่อเกิดสภาพความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม การแก้ไขปัญหาในอดีตจนถึงปัจจุบันส่วนใหญ่จะกระทำในภาพรวมขนาดใหญ่ และแก้ไขกันที่ปลายเหตุ เช่น การบำบัดน้ำเสีย หรือการกำจัดขยะมูลฝอย แต่ในปัจจุบันมีหน่วยงานรัฐ องค์กรเอกชน และองค์กรอิสระหลายแห่งที่มีการดำเนินการส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับเล็กลงมา เช่น ตามชุมชนต่างๆ โดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งการจัดการในระดับดังกล่าวจะสามารถศึกษาได้ถึงพฤติกรรมของบุคคลในชุมชน วัฒนธรรมท้องถิ่น การดำเนินชีวิต โดยสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะช่วยให้สามารถเข้าถึงการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เนื่องจากจะทราบเพิ่มเติมถึงปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินการของแต่ละท้องถิ่นที่เป็นสำคัญ เพราะการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและบทบาทในการแก้ไขปัญหา จัดเป็นการดำเนินการแก้ไขที่ต้นตอของสาเหตุ

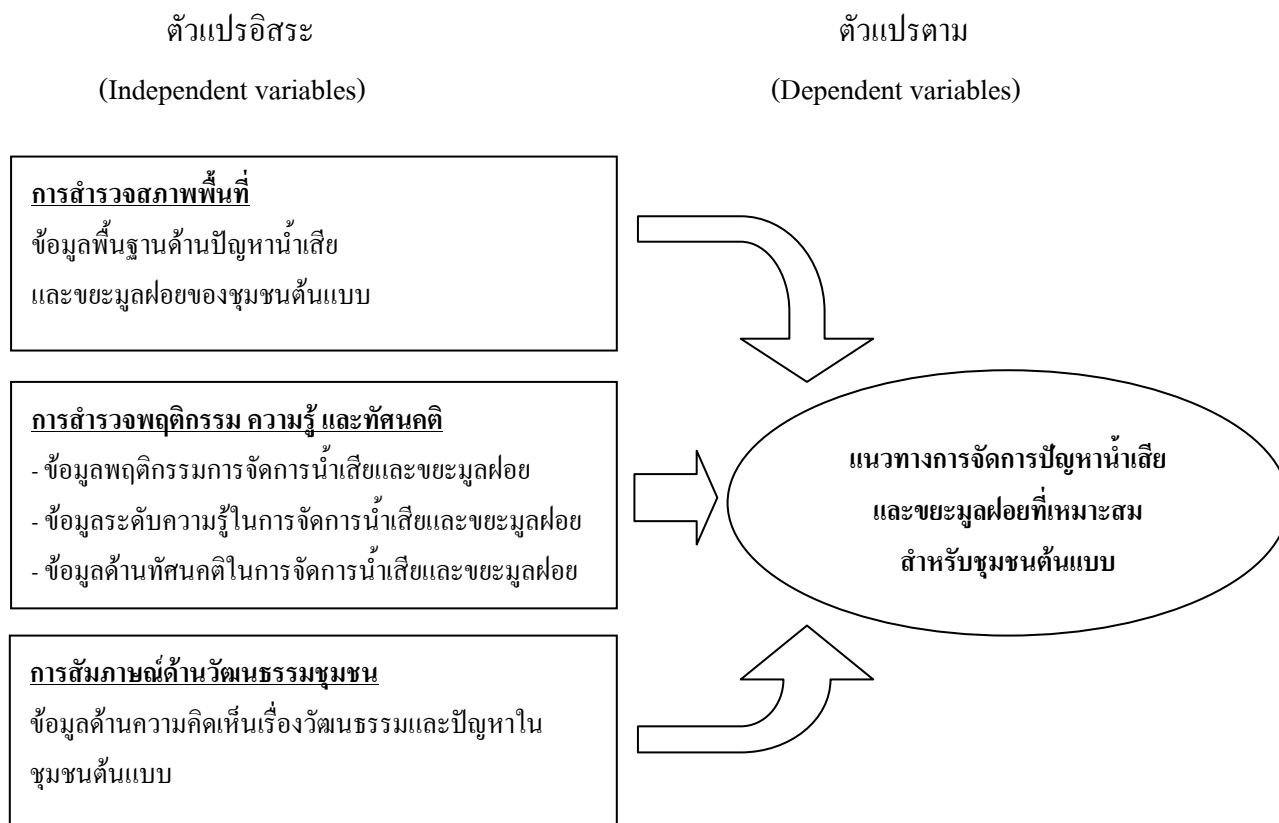
ชุมชนคลองจวน ซึ่งตั้งอยู่ในเขตสวนหลวงกรุงเทพมหานคร ซึ่งชุมชนดังกล่าวจัดเป็นชุมชนขนาดเล็กจำนวน 34 หลังคาเรือน มีประชากรประมาณ 150 คน อยู่ติดคลอง ไม่มีถนนตัดผ่าน มีเพียงทางเดินทำจากคอนกรีตตลอดริมคลอง และจัดเป็นชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลาม จากการเข้าไปสำรวจพบว่า ชุมชนดังกล่าวมีปัญหาเรื่องน้ำที่จากบ้านเรือน ขาดระบบการระบายน้ำที่ดี ทำให้น้ำท่วมขังบริเวณใต้ถุนบ้าน น้ำเกิดการเน่าเสีย ส่วนปัญหาเรื่องขยะมูลฝอยเกิดจากการที่ไม่มีเส้นทางเดินรถเข้ามายังชุมชนทำให้การขนส่งขยะมูลฝอยไปกำจัดเป็นไปอย่างยากลำบากเนื่องจากต้องอาศัยการขนถ่ายทางน้ำเท่านั้น จึงอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พบสภาพขยะมูลฝอยเกลื่อนกลาดตามสถานที่ต่างๆ รวมทั้งในแหล่งน้ำข้างของชุมชน ประกอบกับการที่ชุมชนอาจจะยังขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการของเสียจากแหล่งต่างๆ ซึ่งถ้าเกิดการปล่อยทิ้งไว้ในระยะยาวอาจก่อเกิดปัญหาทางด้านสุขภาพเพิ่มเติมขึ้นมาได้เช่นกัน

โครงการวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชน จากจุดเริ่มต้นของสาเหตุเป็นหลัก โดยใช้ชุมชนคลองจวนเป็นชุมชนต้นแบบ ซึ่งประกอบด้วยการทำงาน 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นการสำรวจสภาพพื้นที่และสภาพปัญหาภายในชุมชน โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือ และส่วนที่ 2 จะเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในด้านทัศนคติ พฤติกรรม และวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น รวมทั้งหาแนวทางในการจัดการคุณภาพน้ำ และการจัดการขยะมูลฝอย ทั้งนี้การทำงานจะมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นประเด็นสำคัญ โดยมีการศึกษาแนวทางที่ประชาชนในชุมชนต้องการ และยินดีให้ความร่วมมือ เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจากจุดเริ่มต้นของสาเหตุเป็นหลัก ทั้งนี้การทำงานของโครงการจัดเป็นการวิจัยแบบบูรณาการร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต และชุมชนคลองจวน โดยมีความมุ่งหวังอยู่ที่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีศักยภาพในการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและเป็นชุมชนต้นแบบอันนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ได้แก่ น้ำเสีย และขยะมูลฝอยของประชาชนในชุมชนต้นแบบ
2. เพื่อศึกษาหาแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อม ได้แก่ น้ำเสีย และขยะมูลฝอยที่เหมาะสมสำหรับชุมชนต้นแบบ
3. เพื่อเป็นต้นแบบในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ มีขอบเขตของการศึกษา ประกอบด้วย

1. พื้นที่ทำการศึกษาวิจัยหรือชุมชนต้นแบบคือ ชุมชนคลองจวน ตั้งอยู่ที่เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร ซึ่งประกอบด้วยบ้านเรือน 34 หลังคาเรือน และมีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 150 คน
2. การศึกษาในครั้งนี้ สามารถแบ่งข้อมูลศึกษาได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่
 - 2.1 การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน คือการสำรวจสภาพพื้นที่เกี่ยวกับปัญหาด้านน้ำเสียและขยะมูลฝอย
 - 2.2 การสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนต้นแบบ ประกอบด้วยแบบสอบถามข้อมูลด้านพฤติกรรม ความรู้ และทัศนคติ ในการจัดการน้ำเสียและขยะมูลฝอย ตลอดจนแบบสัมภาษณ์ในด้านวัฒนธรรมของชุมชนต้นแบบ

นิยามศัพท์

น้ำเสียชุมชน หมายถึง น้ำที่จากบ้านพักอาศัย อาคาร ร้านค้า ตลาด โรงแรม ที่เกิดจากกิจกรรมต่างๆ ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ สิ่งสกปรกส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นเป็นพวกสารอินทรีย์ เช่น เศษอาหาร สบู่ ผงซักฟอก อุจจาระ ปัสสาวะ เป็นต้น โดยแยกย่อยน้ำเสียชุมชนออกได้เป็น น้ำที่จากส้วม และน้ำที่จากกิจกรรมอื่นๆ

ขยะมูลฝอย หมายถึง สิ่งของที่เสื่อมคุณภาพ หรือชำรุด หรือหมดสภาพการใช้งาน หรือได้แก่บรรดาสิ่งของเศษวัสดุต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากอาคาร ที่พักอาศัย สถานที่ทำการ โรงงานอุตสาหกรรม ตลาด ถนน เป็นต้น

การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง กระบวนการใช้สิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ โดยการวางแผน ดำเนินงาน ติดตามประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขพัฒนาให้ดีขึ้น ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงการใช้อย่างประหยัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้ให้ได้ยั่งยืนยาวนานตลอดไป และเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อมวลมนุษยและธรรมชาติให้มากที่สุด

วัฒนธรรม หมายถึง รูปแบบของกิจกรรมมนุษย์และโครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้กิจกรรมนั้นเด่นชัดและมีความสำคัญ วิธีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นพฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้น ด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน

ชุมชนต้นแบบ หมายถึง คนในชุมชนที่มีการอยู่อย่างพอเพียงและต้องการที่จะพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมกำหนดกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน ทั้งในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไข และร่วมมีผลประโยชน์ เพื่อกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของร่วมกันของคนในชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.1 ชุมชนต้นแบบ สามารถรับการถ่ายทอดข้อมูลความรู้ที่ได้จากการวิจัยในรูปแบบของคู่มือแนวทางการจัดการที่เหมาะสม เพื่อนำไปสู่แนวทางการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมด้านน้ำเสีย และขยะมูลฝอย เพื่อพัฒนาให้มีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น และป้องกันผลกระทบต่อประชาชน โดยรอบพื้นที่อันเกิดมาจากปัญหาน้ำเสียและขยะมูลฝอย

1.2 ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจะเป็นประโยชน์เพื่อใช้ประกอบในการศึกษาและปรับปรุงเพื่อหาแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนอื่นๆ